

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NARIAI

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6844 El.p. andrius.kubilius@lrs.lt ; dainius.kreivys@lrs.lt

Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui
S.Skverneliui

RAŠYTINIS KLAUSIMAS

2018 – 09 – 13 Nr. 410-KL-30

DĖL VEIKSMŲ, KURIUOS VYRIAUSYBĖ TURI NEDELSIANT ATLIKTI, KAD LIETUVOS ELEKTROS SISTEMA NEBŪTŲ PANAUDOTA ASTRAVO AE REIKMĖMS

Gerbiamas Premjere,

Mūsų įsitikinimu, šiais ir kitais 2019 metais esminiai klausimai energetikoje bus susiję su svarbiausiu klausimu – ar Vyriausybė padarė viską, kad Lietuva netaptų Astravo AE projekto „kolaborante“. Nes tik suvaldę visus nuo mūsų priklausančius rizikos veiksnius galime pasipriešinti šiam grėsmę keliančiam projektui, kuriame Baltarusijos valdžia jau 2019 metais žada pradėti baigiamuosius bandymus.

Šiandieninis Vyriausybės veikimas ar neveikimas šiuose reikaluose sukelia daug klausimų, kuriuos nuolat keliame, tačiau negirdime aiškių atsakymų iš Vyriausybės: pvz., kam reikia Lietuvoje rekonstruoti Visagino ir Utenos elektros pastotes ir jose palikti elektros linijų iš Baltarusijos prijungimo galimybes, ar dėl kokių priežasčių delsiama įgyvendinti ypač svarbios elektros linijos Neris–Vilnius projektą, kuris leistų Vilniaus miestą aprūpinti elektros energija nesinaudojant Baltarusijos elektros sistema, nors pagal 2012 m. patvirtintus planus ji turėjo būti baigta jau 2020 m.

Prieš savaitę ministras Ž. Vaičiūnas savo straipsnyje (<https://www.15min.lt/m/id/aktualu/nuomones/zygimantas-vaiciunas-apie-astravo-energetika-tiems-kurie-nori-girdeti-18-1024828>) pateikė 10 punktų, kurie turėjo visiems paaiškinti, kad Vyriausybė daro viską ir teisingai.

Deja, mūsų įsitikinimu, ir ministro viešai paskelbti paaiškinimai neatsako į vieną esminį klausimą – ar Vyriausybei delsiant veikti ir kol kas (iki 2025 metų) paliekant prijungtas visas Lietuvos elektros sistemą su Baltarusija siejančias jungtis, tai netaps Astravo AE „saugaus veikimo garantu“ ir tuo pačiu propagandiniu Kremliaus argumentu, kodėl Lietuva ir kitos Baltijos valstybės net ir po 2025 metų negalės atsijungti nuo rusiškos BRELL sistemos ir sinchroniškai persijungti prie europietiškos kontinentinės sistemos (nes toks atsijungimas, tariamai, sukeltų grėsmę saugiam Astravo AE veikimui). Šiandien Vyriausybei neveikiant ryžtingai ir neatjungiant kelių Lietuvai nereikalingų, bet Astravo AE svarbių jungčių, Lietuva visam laikui gali tapti Astravo AE „kolaborante“.

Savo nuogaštavimus grindžiame šiomis nuostatomis:

1. Lietuvos energetikos strategija elektros reikaluose yra aiški: pirma, priešintis Astravo AE statybai ir eksploatavimui, nes jos veikla keltų grėsmę Lietuvos, o ypač – Vilniaus saugumui;

antra, kiek galima greičiau kartu su kitomis Baltijos valstybėmis desinchronizuotis nuo Rusijos valdomos BRELL sinchroninės zonos ir persijungti prie Europos kontinentinės sinchroninės sistemos.

2. Veiksmingiausias būdas priešintis Astravo branduolinės elektrinės veiklai (jei ji pradėtų veikti) – nebeįsileisti elektros iš Baltarusijos į Lietuvos elektros energetikos sistemą bei į elektros rinką. Jei mes savo elektros sistemą sinchronizuotume su Lenkija anksčiau nei būtų įjungta Astravo AE (planuojamas Astravo AE įjungimas 2019-2020 metais) – Astravo AE elektros neįsileidimo klausimas būtų lengvai sprendžiamas, nes sinchronizacijos su Lenkija atveju esamos jungtys su Baltarusija būtų atjungtos. Bet mūsų sinchronizavimas su Lenkija yra numatytas tik 2025 metais, tad akivaizdu, jog turime išsamiai išnagrinėti, kokias priemones dar iki Astravo AE įjungimo būtina įgyvendinti, kurios neleistų mūsų energetikos sistemos naudoti Astravo elektrinės reikmėms.

3. Taip pat yra visiškai akivaizdu, kad abi mūsų energetikos strategijos svarbiausios nuostatos (tiek dėl Astravo AE, tiek dėl desinchronizacijos bei europinės sinchronizacijos) turi būti įgyvendinamos laiku ir efektyviai bei tokiu būdu, kad dabar daromi veiksmai (arba neveikimas) nepakenktų vėlesniems strategiškai svarbiems sprendimams, ypač dėl europinės sinchronizacijos.

4. Šiuo metu įstatyme yra įtvirtinta tik viena Lietuvos pasipriešinimo Astravo AE veiklai nuostata, dėl kurios sutariama, – tai įstatymu įtvirtintas sprendimas nepirkti Astravo AE pagamintos elektros energijos. Valdžia laikosi pozicijos, kad to visiškai pakanka ir, kad iki pat perėjimo prie europinės sinchronizacijos sistemos jokia desinchronizacija, joks palaipsnis jungčių atjungimas nuo rusiškos BRELL sistemos neturi būti vykdomas, nes tai, tariamai, gali pakenkti Lietuvos elektros sistemos veikimo patikimumui. Mūsų manymu, tokia dabartinės valdžios strategija turi du didelius trūkumus: pirma, Lietuvai neužtenka vien tik nepirkti Astravo AE elektros, yra būtina pasiekti, kad Lietuvos elektros sistema netaptų Astravo AE veikimui būtinos rezervinės sistemos dalimi nuo pat Astravo AE veikimo pradžios (jeigu ji pradės veikti); antra, delsti su desinchronizacija iki pat persijungimo prie europinės sistemos yra naudinga tik Astravo AE projektui, nes tokiomis sąlygomis pradėjusi veikti Astravo AE gali tapti didele kliūtimi Lietuvos siekiui atsijungti nuo rusiškos BRELL sistemos ir persijungti prie kontinentinės Europos sinchroninės zonos.

5. Ministras Ž.Vaičiūnas neseniai paskelbtame straipsnyje „Apie Astravo energetiką tiems, kurie nori girdėti“ teigia: „Kad elektra Lietuvoje neužgęstų (neišiktų energetikų žargonu vadinamasis „black out“) iš to BRELL žiedo mums reikia užsitikrinti vadinamąsias sistemines paslaugas, kad būtų garantuotas elektros tiekimo saugumas. Tik tokiu tikslu elektra iš Baltarusijos pateks į mūsų sistemą tol, kol neatsijungsime nuo rusiškos IPS/UPS sistemos.“ Iš šio teiginio galima suprasti, kad iki pat sinchronizacijos su europine sistema įgyvendinimo (planuojama 2025 metais), neketinama keisti fizinių jungčių su BRELL sistema, nes Lietuvai reikia užsitikrinti „vadinamąsias sistemines paslaugas“. Tačiau tai leidžia spėti, kad Lietuva taip pat yra pasiruošusi ir toliau (bent iki 2025 metų) suteikti BRELL sistemai ir Astravo AE „sistemines paslaugas“, pavyzdžiui, panaudoti Baltijos šalių energetines sistemas perteklinei Astravo AE pagamintai elektrai „sugerti“ bei Astravo AE turėti galimybę naudotis Kruonio hidroakumuliacinės jėgainės pajėgumais. Dalis tokių Lietuvos suteikiamų sisteminių paslaugų yra būtinos tam, kad Astravo AE galėtų pradėti veikti.

6. Astravo AE statytojai skelbia, kad jau 2019 metais statybos darbai bus baigti, nedelsiant į reaktorių bus pakrautas radioaktyvus kuras, prasidės jėgainės bandymai ir jėgainė bus pradėta eksploatuoti.

7. Jeigu jėgainė pradės eksploatavimo bandymus turėdama galimybę naudotis Lietuvos elektros sistemos suteikiamomis „sisteminėmis paslaugomis“, tai bus Lietuvos strateginė klaida, kuri vėliau gali labai rimtai sutrukdyti Lietuvos siekiui persijungti prie europinės sinchronizacijos sistemos 2025 metais. Kodėl? Todėl, kad Lietuvos elektros sistema tokiu atveju nuo pat Astravo AE veiklos pradžios taptų sudėtine saugų AE veikimą garantuojančios sistemos dalimi ir Lukašenka (tai yra Putinas) įgytų labai stiprų argumentą, skelbdami, kad Lietuva, nukarpydama linijas su Baltarusija, padarytų daug žalos Astravo AE saugiam veikimui. Tai gali būti argumentas, kurį ir daugelis Europos politikų labai lengvai priims, tad ir dabartinės Lietuvos valdžios tikėjimas susitarimu tarp ES ir Rusijos dėl Baltijos šalių sinchronizavimo tokiu atveju gali būti žymiai sunkiau pasiekiamas, nes desinchronizavimas būtų vertinamas ne tik kaip sąlygų pabloginimas kaimyninei energetikos sistemai, bet ir kaip veiksmas galintis sutrukdyti saugiai Astravo AE veiklai.

8. Todėl dar iki Astravo AE bandymų 2019 metais Lietuva turi atjungti visas tris pagrindines su BRELL sistema bei Astravo AE reikmėms pastatyta Pastovių skirstykla jungiančias linijas, kurios yra ypač svarbios Astravo AE veiklai. Astravo AE turi pradėti veikti (jeigu pradės veikti), savo veikloje nenaudodama Lietuvos elektros sistemos. Iki sinchronizavimo su Lenkija būtų galima laikinai palikti veikti tik su Astravo AE mažiau susijusias dvi didelės galios Gardino ir Molodečno linijas, per kurias gali būti keičiamasi sisteminėmis paslaugomis, kol Lietuvos elektros sistema vis dar lieka sinchronizuota su BRELL sistema. Šių dviejų jungčių turėtų visiškai pakakti Baltijos šalių energetikos sistemos patikimui užtikrinti, ką patvirtina praėjusiais metais atlikta galių adekvatumo analizė. Joje nurodoma, kad patikimam Baltijos valstybių sinchroniniam susijungimui su Lenkija užtenka vienos dvigrandės linijos į Lenkiją, tad dviejų linijų į Baltarusiją turėtų visiškai pakakti patikimam sinchroniniam susijungimui su BRELL žiedu.

9. Kadangi Lietuvos perdavimo sistemos operatorius kartu su kaimynų latvių ir estų analogiškais operatoriais 2019 metais planuoja atlikti Baltijos šalių sistemų savarankiško veikimo eksperimentą (laikinai atsijungus nuo BRELL sistemos), pasibaigus šiam veiksmui aukščiau minėtas linijas reikėtų palikti nebeprisijungtas. Šių linijų nebeprisijungimas po nepriklausomo veikimo bandymo taip pat leistų žymiai sumažinti nevaldomus elektros energijos srautus iš Baltarusijos ir nuogastavimus, kad ji pateks į Lietuvos elektros rinką.

10. Jau šiandien reikia Astravo AE statytojams iškelti aiškią sąlygą ir kartu su tarptautiniais partneriais reikalauti, kad jie tokios sąlygos laikytųsi: Astravo AE veiklos bandymai (2019-2020 metais) turi būti vykdomi (jeigu jie iš viso bus vykdomi), atjungus minėtas tris linijas iš Pastovių skirstyklos, kad Astravo AE neturėtų galimybes naudotis Baltijos šalių elektros sistemos „sisteminėmis paslaugomis“.

Remdamiesi šiomis nuostatomis, kuriose siekėme aiškiai išdėstyti mūsų nuogastavimų pagrindimą dėl tyčinio ar netyčinio Lietuvos „kolaboravimo“ su Astravo AE, bei vadovaudamiesi LR Seimo Statuto 212 straipsniu teikiame Jums du esminius klausimus, į kuriuos iki šiol negirdėjome aiškių atsakymų ir į kuriuos tikimės neatidėliotino ir nedviprasmiško Premjero atsakymo:

1. Ar Vyriausybė bei jai pavaldžios atsakingos institucijos yra išnagrinėjusios bei įvertinusios rizikas, kurios atsirastų jei Astravo AE bandymų bei veikimo metu išliktų elektros linijos, jungiančios Astravo AE aptarnaujančią, naujai įrengtą Pastovių (Baltarusija) elektros skirstyklą su Lietuvos elektros sistema? Ar tokios jungtys vėliau netaptų kliūtimi Lietuvai sinchronizuotis su kontinentine Europa, nes jų atjungimas elektrinei veikiant galėtų būti vertinamas kaip žingsnis, mažinantis Astravo AE saugų veikimą?
2. Ar elektros jungtys, jungiančios Astravo AE aptarnaujančią Pastovių skirstyklą su Lietuvos elektros sistema yra būtinos patikimam Lietuvos ir Baltijos valstybių elektros energetikos sistemos darbui tol, kol Baltijos šalių elektros energetikos sistema yra sinchronizuota su BRELL sistema? Ar šios jungtys yra labiau reikalingos paties BRELL žiedo bei Astravo AE saugiam veikimui užtikrinti? Ar Lietuvos ir Baltijos valstybių elektros sistemos darbo patikimumo negalėtų užtikrinti dvi likusios (Gardino ir Molodečno) Baltarusiją su Lietuva jungiančios linijos?

Gerbiamas Premjere, jūsų Vyriausybei tenka didžiulė atsakomybė. Šiandieninis delsimas imtis ryžtingų veiksmų gali sukelti pražūtingas Lietuvai pasekmes. Norėtusi tikėti, kad Vyriausybė sugeba girdėti ir suprasti mūsų pagrįstą nerimą. Ir sugeba veikti. Todėl tikimės ir greitų bei konstruktyvių atsakymų.

Pagarbiai

Seimo narys

Andrius Kubilius